

Ange Bally

O lucrare de acum un secol despre Basarabia ca ținut moldovenesc

Copyright © TRITONIC 2016 pentru ediția prezentă.

Toate drepturile rezervate, inclusiv dreptul de a reproduce fragmente din carte.

TRITONIC

Str. Coacăzilor nr. 5, București

e-mail: editura@triton.ro

www.triton.ro

Tritonic București apare la poziția 18 în lista cu Edituri de prestigiu recunoscut în domeniul științelor sociale (lista A2) (CNATDCU):

http://www.cnatdcu.ro/wp-content/uploads/2011/11/A2_Panel41.xls

Colecția BIBLIOGRAFIA a TRITONIC grup editorial este coordonată de Prof. univ. dr. Marian Petcu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BALLY, ANGE

O lucrare de acum un secol despre Basarabia ca ținut moldovenesc / Ange Bally

Tritonic, 2016

ISBN: 978-606-749-132-6

Coperta: ALEXANDRA BARDAN

Redactor: BOGDAN HRIB

Comanda nr. 179 / aprilie 2016

Bun de tipar: mai 2016

Tipărit în România

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

Ange Bally

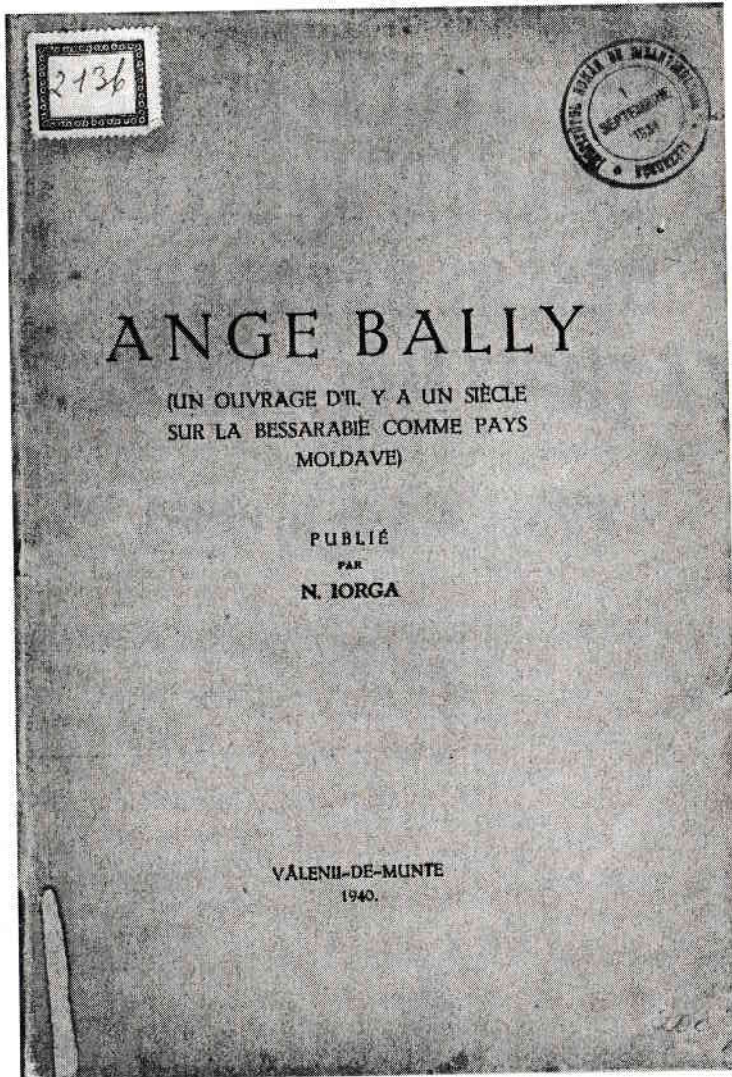
O LUCRARE DE ACUM UN SECOL DESPRE BASARABIA CA ȚINUT MOLDOVENESC

PUBLICATĂ DE N. IORGA

Ediție îngrijită, studiu, note și comentarii: Maria Danilov

Traducere: Lucia Arnăuț

Respect Ange Bally, *Un ouvrage d'il y a un siècle sur la Bessarabie comme pays Moldave*, publié par N. Iorga, Vălenii de Munte, 1940, 156 p.
(Pagina de titlu).

Cuprins

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI	7
STUDIU ÎNAINTEA CONSIDERAȚIILOR DESPRE BASARABIA SUB STĂPÂNIRE RUSEASCĂ	11
PREFAȚĂ	41
ANGE BALLY [O LUCRARE DE ACUM UN SECOL DESPRE BASARABIA CA ȚINUT MOLDOVENESC]	45
Avertisment	45
Introducere	46
Partea întâi	51
PRIVIRE GENERALĂ	
DESPRE ORIGINEA NEAMULUI MOLDOVENESC	51
REZUMAT ISTORIC DE LA FONDAREA VOIEVODATULUI DE CĂTRE DRAGOȘ PÂNĂ ÎN ZILELE NOASTRE	61
Partea a doua	101
TABLOU ISTORIC ȘI POLITIC AL MOLDOVEI	101
Teritoriul	101
Clima	102
Producția	104
Comerțul	111
Religia	117
Clerul	118
Populația	123
Cisla	126
Răzeșii	128
Birnicii sau tributarii de rând	129
Scutelnicii, breslașii și slugile	132

OBSERVAȚII CARE POT SERVI DREPT MATERIALE PENTRU O	
LUCRARE DESPRE NOUA ORDINE SOCIALĂ ÎN AFACEREA	
PROPRIETARILOR ȘI A ȚĂRANILOR	135
PLAN AL UNEI LUCRĂRI DESPRE BASARABIA	160
INTRODUCERE	160
CAPITOLUL ÎNTĂI	160
FRAGMENT DESPRE CEREMONIILE ȘI INSTITUȚIILE	
PRINCIPATULUI MOLDOVEI	161
CAPITOLUL ȘAPTE. Legi și procedură civilă	167
CAPITOLUL OPT. Legi penale;	173
Tribut, taxe și alte impozite	177
CAPITOLUL NOUĂ. Despre bir sau tributul direct	180
CAPITOLUL ZECE. Veniturile sau obiecte din lista civilă	182
CAPITOLUL UNSPREZECE. Abuzuri în modul de percepere a unora	
dintre impozite	183
CAPITOLUL DOISPREZECE. Casă de asigurări sau retribuții	185
CAPITOLUL TREISPREZECE. Casă de milostenii	187
CAPITOLUL PAISPREZECE. Casa de apeducte	189
CAPITOLUL CINCISPREZECE. Casa medicilor	190
CAPITOLUL ȘAISPREZECE. Casa școlilor publice	191
CAPITOLUL ȘAPTESPREZECE. Casa Seminarului de la Socola	193
CAPITOLUL OPTSPREZECE. Casa de poduri și șosele	194
CAPITOLUL NOUĂSPREZECE. Tabel general al rentelor anuale	
din Moldova	195
CAPITOLUL DOUĂZECI. Alt tabel general al rentelor publice din ținut	196
CAPITOLUL DOUĂZECI ȘI UNU. Orașe și târguri	202
CAPITOLUL DOUĂZECI ȘI DOI. Țigani	206
CONSIDERAȚII GENERALE	215
TESTAMENTUL LUI ANGE BALLY	223

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Ediția de față își propune, după mai bine de șapte decenii, să reintroducă în circuitul științific una dintre puținele scrieri istorice asupra Basarabiei, scrise pe urmele încă proaspete al raptului imperial de la 1812. Scrisă în limba franceză de Ange Bally, proprietar al unor vaste moșii în Basarabia, unde s-a retras din cauza pământurilor sale, această lucrare „nu a fost niciodată destinată să vadă lumina zilei”.

Studiul lui Ange Bally – *Un ouvrage d'il y a un siècle sur la Bessarabie comme pays Moldave*, a fost publicat de Nicolae Iorga în 1940 în baza unui manuscris, pe care îl avea de la strănepoata autorului, [Nadejda I.] Rupert. O parte a manuscrisului s-a pierdut, astfel încât n-a putut fi reconstituită legătura dintre capitolele despre vechiul regim din Moldova, despre instituțiile economice și financiare, despre ceea ce se referă nemijlocit la Basarabia, pe care Nicolae Iorga a fost nevoit să le plaseze la sfârșitul lucrării. Totodată „ținând cont de legăturile lui Bally cu Basarabia, pe care violența Sovietelor, devenite naționaliste, războinice și anexioniste” au repus-o în dispută, Nicolae Iorga s-a crezut obligat să înlocuiască titlul pe care autorul și-l dorise: *Nouveau tableau historique et politique de la Moldavie*.

Lucrarea este însoțită de o succintă prefață (la fel în limba franceză, precum e și textul originalului) în care istoricul Nicolae Iorga,

Respe Aceste detalii vor fi urmate, în a doua parte de altele nu ⁸⁶ mai puțin interesante despre nobilime, despre împuternicirile sale fără margini și despre împărțirea sa în trei clase, dintre care una s-a considerat întotdeauna mai deosebită, făcută pentru a domina peste toate celelalte. Fiind de temut chiar și pentru voievozi, principii greci au încercat să rupă legătura cu ea prin rivalități și pizme abil răspândite în sânul ei⁸⁷. La aceste detalii se adaugă încă altele, nu mai puțin exacte, despre caracterul neamului în general, despre nuanțele care disting clasele elevate de cele obișnuite și despre cauzele care alimentează, la unele dintre ele, demoralizarea, prăbușirea morală generală a moravurilor.

A treia parte, cea care mi-a dat cele mai multe bătăi de cap și investigații are ca obiect administrarea ținutului. Vacarmul adesea calomnios al persoanelor care s-au angajat să ne-o descrie, pare să necesite ample detalii despre tot ce se referă la ea⁸⁸. Divanul, acest vechi zid de apărare al justiției în Moldova, respectabil prin vechimea sa, legile prin care se administrează, înaltele funcții care dau drept de acces și vot, nu vor fi neglijate în acest studiu, care se va încheia cu câteva constatări despre reformele succesive ale principilor greci în legislația civilă și penală a ținutului. Îmi voi da silința să ofer alte câteva detalii despre împărțirea puterii între voievozi și nobilime și despre avantajele care rezultă adesea din această contrapondere în exercitarea puterii, doar dacă anumite obstacole sau preocupări nu mă vor împiedica să-mi prelungesc munca.

⁸⁶ Șters: mai.

⁸⁷ Șters: această ierarhie turbulentă, și prin alipirea unui mare număr de nobili/noi demnitari, majoritatea cărora nu dispuneau poate decât de aur pentru obținerea dreptului la titlurile onorifice oferite.

⁸⁸ Șters: despre forma, structura sa și despre autoritățile spirituale și temporale din care se compune.

Partea întâi

PRIVIRE GENERALĂ DESPRE ORIGINEA NEAMULUI MOLDOVENESC

Originea neamului moldovenesc, ca și a multor altor popoare, este învăluită în beznă. Puținele noțiuni pe care cronicarii le-au păstrat sunt incerte, contradictorii, adesea eronate. Detaliile pe care le-am putea găsi aici, nu ar face decât să ne slăbească atenția și să ne facă să rătăcim prin obscuritatea secolelor.

Tot ce știm este că moldovenii sunt de origine dacă. Strămoșii lor, cunoscuți sub numele de geți la vechii greci, se dovediseră de temut încă de pe timpurile lui Ptolemeu, Dio Cassius, Herodot, Tucidide și alții, care cu toții⁸⁹ îi descriau ca fiind bravi, dârji și războinici. Ei presupun că geții au aceeași limbă și aceleași obiceiuri ca tracii, de care se deosebesc prin câteva tradiții și rituri religioase. Cronicarii care au dorit să se întoarcă și mai mult în timp, au inventat povești și au confundat adesea în cercetările lor istoria dacilor cu cea a sarmaților, a celților, a iazigilor și a altor popoare barbare.

Adepti ai ordinii și păcii, dacii trăiau pe vremuri în cea mai mare egalitate. Împărțiți în triburi nomade, care nu încercau sub nici o formă să se subjege unii pe alții, ei o făceau pe conducătorii

⁸⁹ Șters: acești istorici, toți.

Re doar în timpul războiului. Cei dintre ei care obținuseră cele mai multe drepturi la respectul public, care se distinseseră prin dărzenie, prin curaj, prin dragostea lor față de justiție și ordine, prevalau aproape întotdeauna în fața altor concurenți. Repet aici doar ceea ce am adunat de la alții, fără să garantez totuși veridicitatea faptelor, pe care nu le povestesc decât din auzite.

După părerea acelorși istorici, soțiile, copiii și bunurile erau comune la daci în acele îndepărtate secole. Ei se hrăneau doar cu legume, fructe și lapte de la turmele lor. Doar viața nomadă avea farmec pentru ei. Vânătoarea, pescuitul și exercițiile militare erau singurele lor ocupații. Ei excelau în arta de a mânui lancea, arcul și sulița.

Nu voi povesti despre războaiele vechilor daci în narațiunea mea. Ele seamănă aproape toate între ele prin ravagiile, carnagiul și distrugerile ce rămân în urma lor. De altfel, tabloul acestor scene sângeroase frecvent repetate are în el ceva monoton, care obosește și dezgustă în cele din urmă.

Dacii, mult timp surghiuniți în Moesia de Sus și cea de Jos sau în Serbia și Bulgaria de azi, încep să figureze cu oarecare strălucire pe scena lumii doar sub conducerea lui Burebista, unul dintre cei mai buni regi ai lor. Acest suveran, prin faptele sale glorioase, a atras pentru prima dată atenția românilor. Politica circumspectă a Senatului Romei veghea cu atenție preocupată asupra popoarelor care se iveau în vecinătatea sa. Romanii se grăbeau să înăbușe din rădăcină orice germene de putere și forță care ar fi putut într-o zi să-i sustragă din jug. O mică digresiune, necesară pentru înțelegerea faptelor care urmează, mă va readuce curând la războaiele pe care dacii le-au purtat contra romanilor înainte ca numele lor să fi dispărut definitiv din istorie. Câteva vechi adnotări, care s-au rătăcit ocazional printre hârtiile mele, îmi vor servi drept ghid în această digresiune despre întinderea și granițele vechii Dacii.

Dacia propriu-zisă se întindea din vechime pe întregul teritoriu al Banatului de Timișoara, pe o parte din Ungaria, situată la nord de Tisa, pe suprafața Bucovinei, Valahiei și pe teritoriul Moldovei în tot cuprinsul său oriental pe Prut și pe partea Meridională a Galiției. Ea avea Tisa la Vest, la Nord – o parte a munților Carpați până în locul în care Nistrul se apropie de Prut în zona Hotin, la Est – Prutul până la gurile Dunării și o parte a acestui fluviu în zona unde urcă de la Cernavodă până la Galați.

Principalele cursuri de apă din vechea Dacie erau: la Sud, Dunărea, la est Prutul, la Vest Tisa și Mureș, care curge în apropiere și în paralel cu ea, și Oltul în părțile sale occidentale.

După supunerea sa de către romani, Dacia⁹⁰ a fost împărțită în trei regiuni principale: *Dacia alpestris*, *Dacia mediterranea* și *Dacia ripensis* [Dacia inferioară, Dacia superioară]. Prima se întindea peste Moldova zilelor noastre, a doua – peste Transilvania, parte de mijloc a vechii Dacii, iar a treia – peste Valahia și o parte din Ungaria.

Dacii au provocat teroare anume în țările adunate în aceste granițe până în sânul Imperiului Roman. Provinciile cele mai apropiate de frontiere erau de asemenea cele mai expuse devastărilor. Dacii pândeau momentul potrivit pentru a-și surprinde inamicul, și, atunci când li se părea că trupele se retrag, că sunt fără apărare, ei atacau pe neașteptate, îl încercuiau ca un torent și distrugeau totul în calea lor, ceea ce nu se prea potrivește cu iubirea de pace și ordine care, se presupune că le era specifică. În aceste situații, disciplina romană triumfa adesea asupra bravurii feroce a acestor hoarde nedisciplinate, dar înfrângerile parțiale stopau doar provizoriu devastările.

Domițian a simțit în sfârșit necesitatea de a pune stavilă acestui torent. O armată formată din cele mai bune legiuni romane a luat

⁹⁰ Șters, înaintea acestui nume: Prin adnotările despre care tocmai am vorbit.

Re drumul Daciei. Armata i-ar fi strivit pe daci cu forța sa, dacă acest popor nu ar fi fost condus atunci de Decebal, tânăr suveran activ și curajos, avid de glorie, care jurase o ură implacabilă romanilor.

Până la el, alți regi daci își făcuseră deja un nume în istorie. Dromihete, al cărui curaj îl admirase Lisimah, martor al acțiunilor sale, Dapiga⁹¹, care nu se retrăsese niciodată la vederea armatelor romane și care luptase adesea cu succes contra lui Crassus; Cotiso⁹², pe care Lentulus s-a străduit atât de mult să îl învingă; Duras, care l-a biruit pe Appius Sabinus și a îngrozit garda pretoriană și pe atâția alții ale căror nume îmi scapă, ar figura probabil cu brio alături de cei mai mari conducători de oști ai antichității, dar relatarea succeselor militare obținute de aceștia ar putea să depășească⁹³ limitele pe care mi le-am stabilit în lucrare. Așadar, mă voi opri doar la Decebal, singurul dintre regii daci a cărui memorie este încă venerată în regiune și pe care istoriografii moldoveni îl enumeră cu mândrie printre vechii lor suverani.

Decebal trăia pe timpul lui Domițian și al lui Traian. Încă de tânăr, el s-a făcut remarcat în armată prin faptele sale. Opinia publică îl vroia pe tron încă pe când trăia regele. Pentru un popor care supraviețuia doar din războaie și devastări, dreptul obținut la naștere nu conta prea mult. Doar curajul, abilitatea, valoarea decideau asupra superiorității conducătorilor, iar Decebal se evidențiasse deja prin acțiunile sale remarcabile, meritând voturile celorlalți⁹⁴. Printr-un efort de patriotism care nu însemna probabil nimic extraordinar în acele vremuri îndepărtate, suveranul⁹⁵ a renunțat din proprie voință la coroană în favoarea lui Decebal, care din acel moment s-a lăsat fără nici o rezervă pradă pornirilor sale de ură contra

romanilor. Domițian, alarmat de înaintarea trupelor lui Decebal, a sosit repede cu toată armata pe malurile Dunării, unde Decebal însuși nu a întârziat să se prezinte cu toate forțele.

Regele dac, care se credea în măsură să sfideze armatele romane, pe lângă insultă dădu dovadă de derâdere în momentul apropierii acestora. O solie trimisă în întâmpinarea lor în toiul pregătirilor de luptă, a adus un mesaj de pace împăratului Domițian. În schimbul oricărui răspuns, el puse garda pretoriană să înainteze, însă aceasta avea atunci în frunte un general necunoscut, nerespectat în armată. Anticipând victoria regelui dac (din lipsă de experiență), a vrut să savureze toate bucuriile acesteia prin noi umiliri ale inamicului.

În apogeul luptei, o nouă solie se prezentă în tabăra romană și ceru să vorbească cu împăratul. Decebal, mândru de avantajele pe care tocmai le obținuse, propunea să înceteze măcelul, dacă romanii consimțeau să capituleze și să îi plătească în viitor un tribut de unul sau două oboluri de fiecare. Această tristă ironie înfurie armata romană. Se încăierară din nou, se războiră cu o furie pătimasă de ambele părți, însă dacii, animați de exemplul regelui lor, ieșiră triumfători, iar romanii, în ciuda superiorității armelor⁹⁶, fură puși pe fugă.

Iulius, alt general roman, a șters apoi prin câteva succese rușinea acestei înfrângerii, dar Decebal, încă înverșunat împotriva romanilor, nu se lăsa doborât și revenea mereu cu forțe noi. Domițian, descurajat de eforturile unui război în care armatele sale se epuizau fără folos, făcu propuneri de pace regelui dacilor, care voia el însuși să dea un pic de răgaz trupelor și să se pregătească de noi bătălii. Fratele lui Decebal, trimis în tabăra romană pentru a negocia pacea, a făcut-o în termeni care îl acoperă de glorie pe regele dacilor. Roma, această orgolioasă stăpână a lumii, suportă pentru prima

⁹¹ Dapyx, nota editorului.

⁹² Cotiso, *idem*.

⁹³ Șters: ar putea prea mult.

⁹⁴ Șters: și până la însuși suveranul.

⁹⁵ Șters: acest prinț.

⁹⁶ Șters: și a rezistenței îndârjite a celor mai bune legiuni ale lor.

Re dată poate legea învingătorului. Dacii, mândri de victoriile lor, au încheiat pacea doar cu condiția ca romanii să le plătească în viitor un tribut, pe care Domițian l-a achitat regulat de-a lungul întregii sale domnii.

Decebal se bucura în tihnă de succesul victoriilor sale, când Domițian încetă din viață. Traian, succesorul său, nu era capabil să suporte acest jug rușinos⁹⁷. O armată romană se instalase deja împreună cu el pe malurile Dunării, înainte ca dacii să fi prevăzut sosirea acestora. Decebal, surprins, derutat⁹⁸, nu și-a pierdut însă curajul la auzul acestei vești și înaintă rapid în întâmpinarea romanilor cu cele mai bune din trupele sale. Dacii s-au luptat cu înverșunare, generalul făcu minuni, dar romanii îl aveau de această dată pe Traian în frunte și Decebal respins, pus pe fugă, fără speranța de a putea rezista atacurilor unui inamic atât de puternic, ceru pace învingătorilor. O obținu, dar în condițiile dictate de Traian.

Deoarece romanii se laudau exagerat de tare cu avantajele pe care tocmai le obținuseră, Decebal luă hotărârea de a-și încerca încă o dată norocul în luptă. El porni dinnou campania cu rămășițele armatei⁹⁹ sale, dar reluarea ostilităților fu urmată iarăși de succesele romanilor și Decebal, învins, hărțuit, fără resurse fu constrâns să accepte pacea în cele mai dure condiții. Armele, arsenalul, castelurile, fortărețele, toate proviziile de război, toți dezertorii au intrat în posesia romanilor. Decebal însuși, mâhnit, abătut, fu adus fără arme la picioarele împăratului, care a consimțit să îi lase coroana și o umbră de autoritate cu condiția ca în prezența sa și a întregii armate să depună jurământ de fidelitate și de supunere Imperiului Roman. O solie a mers¹⁰⁰ să asigure în numele său Senatul Romei

⁹⁷ Șters: și a decis să-l elimine fără ezitări.

⁹⁸ Șters: și luat pe nepregătite.

⁹⁹ Șters: întărită de trupe ale câtorva popoare aliate.

¹⁰⁰ Șters: iarăși.

despre menținerea acestor condiții, iar Traian l-a urmat în scurt timp, în aclamațiile întregii armate.

Decebal își mușca mâinile și pune la cale doar răzbunare și violenții. Ura sa contra romanilor¹⁰¹, sporită de reversul situației respiră doar masacre și carnagii. După plecarea lui Traian¹⁰², el începu să recruteze oameni pentru armată, să-și ridice fortărețe și să-și incite vecinii împotriva romanilor. La vestea acestor ostilități, împăratul, furios, jură să spele cu sânge acest nou afront al dușmanului implacabil al romanilor și în mai puțin de câteva luni o armată formată din cei mai buni ostași reapăru împreună cu Traian pe malurile Dunării. Dacii, care cunoșteau activitatea și dibăcia lui Traian, și-au pierdut curajul la apropierea sa și începură să dezerteze. Decebal, alarmat de înaintarea trupelor lui Traian, își pierdu în acel moment speranța de a rezista îndelung și cu succes romanilor și, în lipsa celor mai bune arme, ar fi recurs la violenții. Un număr de ucigași atrași de miza câștigului, fură trimiși în tabăra romană pentru a-l asasina pe împărat, dar Traian, avertizat, luă măsuri de precauție.

Nici alte noi uneltiri nu i-au reușit lui Decebal. El știa că Longinus este unul dintre preferații și cei mai buni generali ai împăratului și, sub pretextul că vrea să reinnoiască negocierile, l-a atras cu iscusință în tabăra sa. De îndată ce-l avu în mâinile sale, îl înlănțui și îl amenință că va muri în chinuri dacă nu-i obține pace avantajoasă cu Traian. Longinus evită torturile¹⁰³ care i se pregăteau, otrăvindându-se, iar regele dacilor rată, odată cu moartea sa, reușita noilor sale înșelăciuni.

În acel moment, Traian era instalat împreună cu armata sa pe malurile Dunării. Martor al tentativelor disperate ale inamicului său, el a decis ca de această dată să acționeze cu mai multă

¹⁰¹ Șters: încă și mai puternică.

¹⁰² Șters: fără să-și disimuleze planurile.

¹⁰³ Șters: durerile.

Reprecauție¹⁰⁴ în marșul său și să ușureze accesul armatei la trecerea fluviului, peste un pod căruia romanii înșiși i-au admirat rezistența, măreția și minunăția. Dacă nu ar fi fost gelozia lui Adrian, monumentul ar înfrunta și azi asprimile timpului. După spusele istoricilor, douăzeci de arcade de 60 de picioare grosime fiecare și 150 înălțime, construite din piatră de grosime enormă, separate unele de altele de un spațiu de 70 de picioare, serveau drept bază acestei fortărețe minunate, apărate la cele două extremități de două forturi, care o făceau invincibilă în caz de atac.

În apropierea acestei uimitoare fortărețe, lângă malurile Dunării, în locul în care Oltul se varsă în fluviu, se ridică o șosea magnifică. Întemeiată prin grija lui Traian, pentru facilitarea legăturilor, se zice că ea se întindea pe o linie paralelă cu Oltul și se pierdea în munții Carpați. În vecinătatea acestor două monumente, Traian a pus să fie săpat un fel de șanț sau retranșament, care după atâtea secole rezistă ravagiilor și acțiunilor distructive ale timpului. Acest imens val, care păstrează încă numele fondatorului său, se întinde pe malurile Dunării până la Galați, traversează Prutul, Bugeacul și continuă fără întrerupere până la Don și mai departe. Cronicarii moldoveni, și între ei Marele Logofăt Miron, cel mai exact și cel mai judicios dintre istoriografii locali, se întrec în supoziții asupra cauzelor acestor lucrări imense, care¹⁰⁵ s-ar putea să fi fost întreprinse doar pentru a fi eternizat victoriile împăratului roman.

Revin la narațiune. Odată cu venirea verii, armata romană reluă rapid înaintarea până în centrul pământurilor regelui dac. Sarmisegetuza sau Zarmis, capitala sa, îi deschise porțile fără rezistență. Urmându-i exemplul, celelalte fortărețe s-au predat una după alta. Decebal lupta peste tot cu disperare, ca un om decis să

¹⁰⁴ Șters: decât viteză.

¹⁰⁵ Șters: dar.

nu supraviețuiescă înfrângerilor, dar trupele sale nu-l urmau și îl abandonau în mijlocul încăierării. Toate eforturile sale de a le reda curajul s-au dovedit inutile. Cuprinși de o spaimă subită la vederea inamicului ei fugeau mâncând pământul, iar regele dac, răătăcitor și fugar, hotărî¹⁰⁶ să se eschiveze prin moarte de la noile umilințe care i se pregăteau.

Ura împotriva romanilor nu îl abandonă totuși în aceste clipe teribile. Pentru a smulge prada după care romanii jinduiău, el nu se ocupă din acel moment decât de modalități prin care să-și ascundă comorile de lăcomia acestora. Preocupat de acest plan, el ascunse trofeele cele mai puțin prețioase sub stânci abrupte, în caverne săpate la mare adâncime. Celelalte, care i-ar fi putut tenta cel mai mult pe romani, fură îngropate în albia fluviului Sargețiu, căruia i-a deviat cursul și căruia i-a redat apoi cursul său obișnuit pentru a acoperi în apele sale prețioasele trofee. Acestor măsuri de precauție,¹⁰⁷ el mai adăugă masacrarea crâncenă a tuturor muncitorilor pe care îi angajase la îndeplinirea lucrărilor pentru ca odată cu ei să îngroape și secretul. După ce se îngrijii astfel de siguranța comorilor, Decebal se înjunghie cu propria mână și puse astfel capăt vieții și nenorocirilor sale. Capul său, adus la Roma, a fost suspendat în Capitoliu.

Din acel moment, Dacia nu și-a mai revenit din cădere. Transformată în ținut al imperiului, ea a fost mult timp guvernată de legați ai împăratului. Războiul cu urmările sale devastaseră totuși aceasta țară frumoasă. Traian, atașat de cucerirea sa, o repopulă cu colonii romane. Prin eforturile sale se înălțară peste tot orașe, sate, drumuri pentru facilitarea legăturilor, ateliere pentru exploatarea numeroaselor mine și dacii, sub stăpânirea sa, s-au bucurat de o prosperitate pe care nu o mai cunoscuseră până atunci niciodată.

¹⁰⁶ Șters: să își pună capăt zilelor.

¹⁰⁷ Șters: insinuate de ura sa.